

Autor ne analizira mađarsku narodnu kulturu historijski i etnički izdvojeno, nego je historijskom metodom, povezuje uz narodnu kulturu susjednih i ostalih evropskih naroda. Pri tome želi pokazati međukulturne odnose koji sve više jačaju i povezuju te narode. Uz želju da čitalac upozna, zavoli i razumije mađarsku povijest i narodnu kulturu autor kroz čitavu knjigu naglašava nenapisanu poruku: »Upoznajmo i zavolimo svoj narod, da bismo lakše mogli upoznati i zavoljeti ostale narode te tako odstraniti sve međunarodne nesuglasice.« Razumljiv je veliki uspjeh ove knjige koja je u kratkom roku doživjela u Mađarskoj tri izdanja, a zatim prevedena i na njemački jezik.

Ortutay je knjigu podijelio na 12 poglavlja koja u prvom redu opisuju mađarski folklor, pučke igrokaze i običaje, razvoj etnologije i principe etnološkog rada, a izostavio opis gospodarstva, materijalnih i kulturnih dobara i društva.

U prvom poglavlju autor prikazuje razvoj sakupljanja narodne poezije i ističe važan utjecaj narodnih tvorevina na poznate mađarske kompozitore (B. Bartók i dr.). Kao i kod ostalih narodnih tvorevina Ortutay kod narodne poezije posećuje posebnu pažnju pitanju utvrđivanja autora, analizi načina na koji šira društvena zajednica prihvaća pojedine tvorevine te traži i objašnjava utjecaje grada i građanske literature na narodnu poeziju. Pitanje utjecaja poezije i muzike susjednih naroda nije dovoljno protumačio. On utvrđuje jedino veliki dio staromađarskoga tj. mongolsko turskog nasljeđa, uz manji utjecaj crkvene muzike i muzike plemstva iz XVIII stoljeća. Međutim, to je pitanje mnogo kompleksnije. Ne može se ni moći mogućnost turskog utjecaja poslije mohačke bitke, kao ni utjecaj Čigana koji u Mađarsku dolaze od XV st. i zbog svoje muzikalnosti postaju stalni gosti i zabavljači na seoskim svečanostima. Pri tome se miješala ciganska interpretacija i mađarska muzika što je dalo novu formu za koju se ne može tvrditi da je samo izvorno mađarska ili ciganska. To je još razumljivije ako uzmemo u obzir činjenicu da je svaka nacionalna kultura u svom razvoju davala i istodobno usvajala pojedine elemente kulture susjednih naroda. Istina je da su mađarska muzika i ples preuzimali samo one potčaje koje su mogli najpogodnije pretvoriti u mađarsku muziku i plesove. To nam pokazuju i brojni usvojeni plesovi: körmomagyar, barát-táncz, pajkostáncz, párnastáncz, szütyöke itd. (Hugo Riemanns Musik Lexikon, II Band, Berlin 1929, strana 1900).

U daljnjim poglavljima Ortutay iznosi povijest i razvoj narodnih balada i pripovijedaka. Smatra i dokazuje da se balade počinju stvarati od X stoljeća, a kroz čitav povijesni period u njima se izražava simpatija za ugnjetavane i oštra osuda svake nepravde. Taj duboki smisao humanosti izražava se i u pripovijetkama. Autor naglašava da je svijet pripovijedaka u svojoj osnovi kritika postojećega svijeta.

Autor je u posebnom poglavlju prikazao mađarske običaje i pučke igre. Život seljaka uspoređuje s kazalištem, a svaki čovjek je, u nekom smislu, glumac od rođenja do smrti i ravna se po određenim pravilima i zakonima seoskog društva. Zbog toga nalazimo u običajima i pučkim igrama ustaljene oblike i postupke koji su često neshvatljivi i suprotni normama svakodnevnog života, ali tradicija zahtijeva njihovo izvođenje u određenim prilikama. U mnogo slučajeva teško je lučiti običaj od pučke igre. Tako i svadbeni običaji imaju značajke pučke igre, gdje se u pojedinim momentima svatovska družba dijeli na glumce i gledaoce, a trenutak kasnije svi postaju glumci i učesnici velike kazališne predstave. Slično je i s različitim običajima i sličnim običajima. Potrebno je napomenuti da je narod uvijek, pa i u najtežim trenucima, nastojao različitim svečanostima, običajima i igrama da svoj život uzvisi i poljepša.

Pučkom umjetnošću (likovnom) autor smatra sve ono što pripada izvanjskom izgledu, kićenju, ukrašavanju odjeće, kuće i sl. Tu umjetnost stvorio je sam puk, a nije nastala pod utjecajem evropskih stilova. Autor naglašava da postoji veza između mađarske pučke umjetnosti i umjetnosti ostalih evropskih naroda, ali ne po motivu nego po obrađivanom materijalu i načinu na koji svi evropski seljaci umjetnički oblikuju tvorevine i kako ih primjenjuju u svom životu.

U poglavlju o pučkom vjerovanju autor nastoji odgonetnuti smisao, porijeklo i razvoj pojedinih praznovjerja, te objašnjava njihovo značenje u životu seljaka. Konačno utvrđuje da su neka vraćanja očuvana i do današnjih dana, te smatra da jedino socijalističko društvo može postepeno dovesti do njihova uklanjanja.

U sedmom i osmom poglavlju Ortutay iznosi običaje uz blagdane i daje prikaz radnog dana na selu. Konstatira da se život seljaka, gledan kroz svadbene i druge običaje, pričinjava lijep i lagan, ali je u stvari vrlo težak i gorak. Uz iznošenje primjera autor daje pogodnu grupaciju pučkih svečanosti.

Vrlo dobar je prikaz seoskog društva, odnosa selo — grad, karakteristike seoskih slojeva prema ekonomskom položaju pojedinaca i odnosa prema drugima. Govoreći o geografskom i etničkom raščlanjenju autor nam daje pregled mađarskih etničkih skupina, njihovih karakteristika, te odnosa i veza sa susjednim narodima.

Pretposljednje poglavlje je analiza svih prijašnjih i tu se, na temelju opisanog materijala, utvrđuje da mađarska kultura, iako je zadržala svoje osobite značajke, ipak ima i dosta usvojenih elemenata.

Knjiga završava poglavljem o povijesti mađarske etnologije, od prvog početka do danas. Prikazani su različiti smjerovi istraživačkog rada, a kao najznačajniji period sakupljačkog rada ističe se period Z. Kodályja i B. Bartóka. Poseban značaj ima period poslije oslobođenja, jer predstavlja veliki napredak u teoretskom rješavanju etnoloških problema. Današnja etnološka literatura opisuju nove tipove seoskoga gospodarstva u socijalističkim odnosima, pa tu autor vidi niz problema i zadataka koji se postavljaju pred naučne radnike za duži period budućeg rada.

Josip Miličević

JACOB GRIMM ZUR 100. WIEDERKEHR SEINES TODESTAGES. Festschrift des Instituts für deutsche Volkskunde. Akademie-Verlag, Berlin 1963.

BRÜDER GRIMM GEDENKEN 1963. Gedenkschrift zur hundertsten Wiederkehr des Todestages von Jacob Grimm. N. G. Elwert Verlag, Marburg an der Lahn 1963.

U povodu stogodišnjice smrti Jakoba Grimma izašle su dvije spomenice, jedna u Istočnom Berlinu, a druga u Marburgu. Obadvije spomenice izašle su i kao godišnjaci: u Berlinu kao 9. svezak godišnjaka »Deutsches Jahrbuch für Volkskunde« u Marburgu kao 54. svezak časopisa »Hessische Blätter für Volkskunde«.

Već po broju strana (610) može se vidjeti da je spomenica iz Marburga veoma opsežno djelo. Ona sadrži 25 priloga istaknutih učenjaka iz različitih zemalja: iz Njemačke deset, iz Velike Britanije i SAD po dva, iz Danske, Austrije, Jugoslavije, Čehoslovačke, SSSR, Belgije, Nizozemske, Švicarske, Francuske i Mađarske po jedan.

»Jakob Grimm i njegovo djelo« naslov je prvog priloga. To je komemoracija Louisa L. Hammericha iz Kopenhagena, održana na spomenslavi u Kasselu 21. rujna 1963. Ona služi zbirci i kao uvod i kao okvir, a ističe značajnost Grimmova rada. Slijede ostali članci, svrstani u tri skupine: prva skupina iznosi obilježja biografskih podataka o braći Grimm i njihovim precima. Ti su članci poredani kronološkim redom: članak »Preci braće Grimm u Hanauskoj pokrajini« što ga je napisao Heinrich Bott daje podatke o precima braće Grimm. »U pozadini Steinau« od Wilhelma Praesenta govori o njihovoj uzoj obitelji i o njihovu djetinjstvu. I tako pojedini članci prate njihovo školovanje, razvoj i rad, te prijateljske i rodbinske veze. (Alfred Höck: Braća Grimm kao studenti u Marburgu. Ludwig Denecke: Lišće i cvijeće iz Kassela. Karl Schulte Kemminghausen: Dokumenti o posjetama westfalskih prijatelja braće Grimm u Kasselu. Robert Friderici: Harmonija i disonanca: Ludwig Hassenpflug i njegovi šurjaci Jakob, Wilhelm i Ludwig Emil Grimm. Theodor Kochs: Udio Göttingena u povijesti njemačkog rječnika braće Grimm. Wilhelm Hansen: Braća Grimm u Berlinu).

Svi su ti članci izrađeni na temelju dokumenata iz društvenih arhiva, sudskih dokumenata, crkvenih knjiga, nadgrobnih spomenika i korespondencije. Ostavština braće Grimm još je uvijek bogata riznica koja pruža istraživaču vrijednih podataka o njima. Velik dio njihove opsežne korespondencije još je uvijek neobjavljen. Autori gornjih članaka obilno su se služili tom korespondencijom, tako da prvi dio pruža bogat i vrijedan dokumentarni materijal.

Druga skupina priloga osvjetljuje odnos braće Grimm prema inozemstvu i njihove veze sa stranim učenjacima. U tom dijelu iznosi Miljan Mojašević veze

braće Grimm s Jugoslavenima. Naslov »Jakob Grimm i Jugoslaveni. Skica i materijal za studiju« veoma je skroman. Mojašević daje mnogo više nego samo skicu i materijal za jednu studiju. Kako sam kaže, usredotočio se na veze braće Grimm s Vukom i Jernejem Kopitarom, ali uzgred se osvrće i na njihove odnose s drugim ličnostima. S mnogo mara i ljubavi skuplja sve što je dosad izašlo o odnosima Jakoba Grimma s Kopitarom i Vukom, daje sugestije za nove radove s tog područja, koristi se materijalom koji još nije objavljen (nekim neštampanim zagrebačkim disertacijama), i tako mu uspijeva da naoko iscrpljeno i sa svih strana osvijetljeno područje prikaže u novom aspektu.

Treći dio iznosi utjecaj rada braće Grimm na inozemstvo, osobito utjecaj zbirke »Kinder und Hausmärchen«. Iz tih se članaka vidi na kako velikom području su se proširile te dječje priče, i kako je rad braće Grimm intenzivno utjecao na skupljanje blaga i kod drugih naroda. Osobito je impresivan članak Hiroko Ikeda (Honolulu) o utjecaju Grimmovih priča na dječju literaturu u Japanu.

Spomenica iz istočnog Berlina ima znatno manji broj članaka, no ti članci po svojoj kvaliteti nimalo ne zaostaju za onima iz Marburga. Od ukupno dvanaest članaka šest ih je iz Njemačke, dva iz SSSR-a i po jedan iz Čehoslovačke, Mađarske, Jugoslavije i Finske.

I u ovom zborniku jedan dio radova daje dokumentarni materijal iz života i rada braće Grimm. (Erhard Hexelschneider: Pet neobjavljenih pisama Antuna Dietricha Jakabu Grimmu iz god. 1830/31; Harry Schewe: Pisma Jakoba Grimma o »Čudotvornom rogu« sa tri pisma Ericha Schmidta).

Druga skupina iznosi veze braće Grimm s inozemstvom, i utjecaj njihova rada na inozemstvo. Među njima su značajni članci o Jakobu Grimmu i slavenskoj folkloristici (Jiří Horák), o Afanasjevu i braći Grimm (Erna Pomeranceva), o bajkama braće Grimm na ruskom sjeveru (V. Propp), o J. Grimmu i Kalevali (Väinö Kaukonen), o J. Grimmu i mađarskoj folkloristici (G. Ortutay). U tom se dijelu nalazi i članak Maje Bošković-Stulli: Južnoslavenski autori o vezama Jakoba Grimma sa srpskohrvatskom narodnom književnošću. Ona kritički ocjenjuje radove jugoslavenskih autora o odnosu J. Grimma, a i Goethea prema hrvatskosrpskoj narodnoj poeziji, i radove koji ispituju veze naših ljudi s Grimmom. Zasluga je autorice toga članka što je u njemu opsežan materijal, koji je velikim dijelom raštrkan po različitim časopisima, sistematski i pregledno izložen te što je ukazano na glavne pogreške u koje su autori upadali, a koje se još uvijek vraćaju u nekim radovima s tog područja.

Treća skupina bavi se pojedinim važnijim problemima koji proizlaze iz radova braće Grimm. To su članci: Friedrich Sieber: Tumačenje »izgona smrti« u »Njemačkoj mitologiji« J. Grimma i u novijim istraživanjima; Gunhild Ginschel: Stil bajke Jakoba Grimma; Wolfgang Pfeifer: Njemački rječnik; Wilhelm Fraenger: Popratna riječ J. Grimma tumačenju lisabonskih »Iskušenja sv. Antuna« od H. Boscha.

Osobito je značajan prilog Gunhilde Ginschel. Autorica pobija tvrdnju F. Panzera da je u načinu kako su braća Grimm pristupali redigiranju tekstova bajki postojalo oprečno mišljenje između Jakoba i Wilhelma Grimma. Ona to uvjerljivo dokazuje na temelju analize teksta jedne talijanske priče iz zbirke »Pentamerone« Giambattista Basilea, koju je J. Grimm preveo na njemački i pretočio je u stil njemačkih narodnih priča. Uzela je zato jednu priču literarnog podrijetla jer se na njoj može tačno utvrditi izvorni tekst, što kod priča iz usmene predaje nije moguće. Svojom analizom autorica dokazuje da se J. Grimm služio istim stilskim sredstvima kao i kad prepričava narodne priče. Zatim ukazuje na činjenicu da se ta stilski sredstva ni po čemu ne razlikuju od onih kojima se služio Wilhelm Grimm. Što više, stil Jakoba i Wilhelma tako je sličan da je istraživačima teško utvrditi koja je priča od Jakoba, a koja od Wilhelma. Za primjer navodi priču »Fundevogel«, za koju je W. Schoof naveo da je tipičan primjer stila Wilhelma Grimma, a upravo tu priču obradio je Jakob Grimm. Autorica dokazuje da su istraživači mogli doći do te zablude, jer su izjave J. Grimma o načinu i postupku kako treba prilaziti redakciji srednjovisokonjemačkih i nekih drugih literarnih spomenika primijenili i na priče. Za objavljivanje tih literarnih spomenika tražio je J. Grimm strogo naučni kriterij; no »vjernost« i »istinitost« priča, zabilježenih iz usmene predaje,

za njega je samo vjernost i istinitost sadržaja, pa ne teži za doslovnom reprodukcijom priča, riječ po riječ, onako kako se čuju iz usta pripovjedačevih. Autorica zaključuje da u redigiranju priča nije postojala nikakva principijelna opreka između braće, nikakvo strogo naučno stajalište Jakoba nasuprot umjetničkoj tendenciji Wilhelma da izgadi i produbi original, nego su se obojica služila istim stilskim sredstvima.

Wilhelm Fraenger u svom članku: Popratna riječ J. Grimma tumačenju lisabonskih »Iskušenja sv. Antuna« od H. Boscha, citira tumačenje Grimma o krivovjercima izloženo u »mitologiji«, pa ga uklapa u svoju učenu i do tančina izrađenu interpretaciju slike H. Boscha »Iskušenja sv. Antuna«.

Obadvi se spomenice lijepo dopunjuju: Kada Louis Hammerich ocjenjuje Grimma kao učenjaka, govori o pričama, pa se letimično dotiče i Grimmova stila kao pripovjedača priča; Gunhild Ginschel posvećuje tom stilu glavni dio svog članka. U spomenici iz Marburga nalazimo članke koji osvjetljaju Grimmov utjecaj na Englesku, Francusku, Flandriju i Nizozemsku, te iznose veze J. Grimma s W. Scottom i njegov odnos prema skandinavskim zemljama. Takvih članaka nema u berlinskoj spomenici. Ali zato tu Jiří Horák u svome članku »J. Grimm i slavenska folkloristika« prikazuje utjecaj J. Grimma na sve slavenske narode, među njima i na Poljake i Slovake, o kojima nije bilo govora u marburškoj spomenici. I spomenuti radovi naših istraživača dobro se uzajamno dopunjuju: Dok Miljan Mojašević u tančine obrađuje područje koje je odabrao, Maja Bošković-Stulli daje širok pregled radova o vezama braće Grimm s Jugoslavenima, i kritički ih ocjenjuje.

I tako ove dvije spomenice zajedno daju lijep i zaokružen pregled o životu i radu braće Grimm i postavljaju dostojan spomenik učenjacima koji su na području germanistike i folkloristike probili put i dali toliko vrijednih poticaja ne samo svojim suvremenicima nego i budućim generacijama.

Mira Sertić

JAHRBUCH FÜR VOLKSLIEDFÖRSCHUNG, Neunter Jahrgang. FESTSCHRIFT ZUM 75-GEBURTSTAG VON ERICH SEEMANN. Berlin 1964.

U uvodnoj riječi Helmut Dölker upozorava kako su se suradnici ovoga značajnog godišnjaka brzo i rado odazvali svojim priložima u čast Ericha Seemanna, uvaženoga naučnog radnika i upravnika Njemačkog arhiva narodnih pjesama u Freiburgu in Brsg. (Seemann je na VI kongresu Saveza folklorista Jugoslavije 1959. na Bledu naglasio da se proučavanje narodnih pjesama različitih naroda može vršiti samo u tijesnoj međusobnoj suradnji, jer ona štiti od krivih zaključaka i donosi učesnicima značajne rezultate.)

Urednik godišnjaka Rolf Wilh. Brednich iscrpno je i dokumentirano prikazao kako se legenda o ubici svojih roditelja javlja u njemačkim i ostalim evropskim narodnim pripovijetkama i baladama. Pokazao je da su se one razvile u prvom redu iz srednjovjekovne legende, npr. one o sv. Julijanu koji je, vođen krivom pretpostavkom o ženinoj nevjeri, ubio svoje roditelje. Pored jednoga štampanog lista s pučkom pjesmom o vitezu Julijanu, objavljuje autor, također u cijelosti, i slovensku varijantu te legende, baladu o sv. Matiji (s melodijom). U pregledu varijanata i danas još žive usmene tradicije pojedinih evropskih naroda spominje i tri primjera hrvatskih pripovijedaka (iz Banja Luke, Istre i okolice Varaždina).

Brednich uvodno dosta opširno raspravlja o baladi »Veliki grešnik«, zapisanoj u nekadašnjim njemačkim selima oko Kočevja. Premda on izričito napominje da će iz te pjesme posebno obraditi samo motiv o ubici svojih roditelja, ipak nam se nameće pitanje zašto se, uz tolike navedene varijante slovenske pjesme o grešniku-pokajniku, nije osvrnuo i na raspravu Ivana Grafenauera »Legendarna pesem 'Spokorjenj grešnik' in staroalpska krvno-duhovna sestavina slovenskega naroda« (SAZU, Ljubljana 1950). Upozoravajući na mnogobrojnost i danas živih varijanata u Sloveniji, Brednich dozvoljava mogućnost da su tu baladu kočevski Nijemci primili od okolnih Slovenaca. Međutim, zbog njemačkih varijanata te balade iz Gornje Štajerske autor ostavlja otvorenim pitanje o porijeklu pjesme.

Kad upozorava kako može motivika neke pjesme biti tijesno povezana s narodnim vjerovanjima Brednich navodi »Žark žane« kao slovenski naziv za vilinske žene